מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

לזכרון עולם
איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' משה שניצר ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

לזכרון עולם
האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת ורדה שניצר ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגרח"ד קובלסקי שליט"א ◆ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ט"ז חשון תשע"ח | **מסכת סנהדרין קי"ב - מכות ו'** ◆ פרה ד', ג' - ה', ג' | גליון מס' 963

השבוע בגליון

◆ קיום מצוות על ידי "גרמא"
◆ כיסוי הדם על ידי פתיחת מכסה
◆ הדרן למסכת סנהדרין
◆ כיצד ניתן להעיד על עיר הנידחת?
◆ עדים זוממים נענשים ללא התראה
◆ פתיחת פקק של בקבוק חדש בשבת קודש
◆ ההבדל בין פקק פלסטיק לפקק מתכת

דף קיא/ב ושרפת באש את העיר ואת כל שללה

קיום מצוות על ידי "גרמא"

נידון הלכתי מרתק ביותר נובע ממצוות שריפת עיר הנידחת בה עוסקת סוגייתנו. כידוע, קיים הבדל תהומי בין מעשה בידיים לפעולה עקיפה המכונה "גרמא". ההבחנה הידועה בין "גרמא" למעשה, רווחת בחיובי ממון על נזקים. שכן, המזיק בידיים חייב, ואילו המזיק ב"גרמא" פטור מדיני אדם.

כיסוי הדם על ידי פתיחת מכסה: הפוסקים דנים, לגבי מצוות שעיקרן בתוצאתן, האם חובה לעשותן בידיים, או שמא גם על ידי גרמא ייצא אדם ידי חובת המצוה. כגון, במצוות כיסוי הדם של עוף שנשחט, האם חובה על האדם לעשות **מעשה** כיסוי בידיו, או שמא די לו בכך שיגרום שהמצוה תתקיים, כגון, על ידי פתיחת מכסה של ארגז, אשר כתוצאה מכך יישפך עפר מן הארגז ויכסה את דם העוף.

הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, ראש ישיבת טלז, הידוע בעולם הישיבות בשם 'ר' לייזר טלזר', עסק רבות בשאלה זו ואף חיבר קונטרס בנושא זה (נדפס בספר "שדי חמד" ח"ו בסוף "באר בשדי"), ובתוך דבריו הוא מוכיח מסוגייתנו, כי ניתן לקיים מצוות גם דרך גרמא.

להבנת הוכחתו, עלינו להזכר במחלוקת בין רבי יוחנן לריש לקיש, עליה למדנו במסכת בבא קמא (כב/א), לגבי הצתת אש. לדעת רבי יוחנן, אש שהוצתה על ידי אדם נחשבת כפעולה המתייחסת אליו. ואף כאשר האש מתפשטת והולכת, אין התפשטותה נחשבת כפעולה עקיפה בלבד של האדם, אלא **כמעשה ישיר שלו**. לעומת זאת, לדעת ריש לקיש, ההצתה בלבד נחשבת כמעשהו הישיר של מדליק האש, ואילו המשך בעירת האש והתפשטותה אינה אלא "**גרמא**".

והנה, בפרשת עיר הנידחת ציוותה התורה (דברים יג/יז) "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל". לדעת רבי יוחנן, די בניצוץ אחד בלבד כדי לקיים מצוות עשה זו של שריפת עיר הנידחת, שכן, כל הבעירה הגדולה הנוצרת מן הניצוץ הראשון, הרי היא פעולתו הישירה של מדליק האש. לדעתו, אם כן, מצית האש מקיים את המצווה בהידור - הוא שורף במו ידיו את העיר ואת כל רכושה. אולם, כאשר נבקש לקיים את המצווה לדעת ריש לקיש, נמצא כי הדבר בלתי אפשרי, משום שכדי לקיים את מצוות "**ושרפת באש את העיר ואת כל שללה**" יש להצית כל חפץ וחפץ בפני עצמו, ואף את כל חלקי החפץ יש להבעיר בידיים, אלמלא כן, לא תחשב שריפת העיר ורכושה כמעשה בידיים, כי אם כ"גרמא". כיצד אם כן ניתן לקיים לפי ריש לקיש את ציווי התורה?

אין זאת, מסיק הגאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל, אלא, שקיום מצווה בדרך של גרמא, נחשב כקיום מושלם ומהודר של המצווה, וממילא, די באש אשר היא תוצאה ו"גרמא" של פעולת ההצתה הראשונה, כדי לקיים כדת וכדין את מצוות התורה "**ושרפת באש**".

דבר העורך

מתנת היובל

פיסות הקרטון הבלויות היו פזורות על השולחן ללא סדר. מידי פעם התרומם ישיש נמרץ מפינת החדר, שלף ריבועי קרטון נוספים מן הארגזים המאובקים ושקע שנית בכורסתו כשארשת שביעות רצון על פניו. היו אלה אלבומי החתונה שלו שהתקיימה לפני שישים שנה.

אח, אלה היו ימים. הוא שפשף את רקותיו במרץ מתוך הרגל ישן. קולות החיכוך של עור ידיו היבש בקרקפתו, הבריחו זוג יונים מאדן החלון, ואילו הוא עצם את עיניו ונזכר באמרה ששמע פעם: "הימים הטובים חלפו ואינם, ומעולם גם לא היו".

היא עדיין לצידו. רבקה. אשת חיל. מעולם לא באה בטרוניה. לאחרונה הבחין כי היא ממעטת בשיחה, למרות שהצטיינה במאגר זכרונות בלתי נדלה, ובפנאי די והותר כדי לארגנו לסיפורים בהמשכים. אפשר, הרהר לעצמו, כבר מלאה את סאתה. בכל זאת, שמונים ואחת שנות דיבורים בתפוקה של תשעה קבין, לאו מילתא זוטרתא היא.

הוא הביט סביבו, על ביתם ועל רהיטיהם. אין הוא יכול לציין שיש להם היום בערוב ימיהם את כל אשר חלמו בצעירותם שיהיה להם בזקנותם. אך גם אי אפשר לומר שחסר להם דבר מה שהם חפצים בו כהיום הזה. הם התחתנו שם, עלו לכאן, חרשו, סללו, בנו, גידלו, חיתנו ורוו נחת.

חוט דקיק, כמעט סמוי, של אכזבה, היה תלוי בחלל הבית לאורך שנותיהם. שישים שנה הם יחד ומעולם לא קנה לה מתנה, אפילו לא תשורה קטנה. הוא פשוט לא היה מסוגל. מידת הקמצנות קנתה שביתה בנפשו. הוא ידע שזה לא בסדר, היא הבינה שזה קשה לו. השלימו אחד את השני, חשב לעצמו.

עתה הגיע לכלל החלטה. החיים אוזלים. גם הרופא אמר לו כי אל לו לחשוש מנטילת תרופות שגורמות

◀◀

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל
ב"ר יעקב שמעון ז"ל נלב"ע כ' בחשון תשל"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים ברנד** וזוג' מרת **חוה** שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת
הר"ר **יצחק אייזיק אורנשטיין** ז"ל
ב"ר שכנא דוד ז"ל נלב"ע ט"ו בחשון תשל"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **אשר אורנשטיין** ומשפ' שיחיו - חיפה

לעילוי נשמת
מרת **טובה בורנשטיין** ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל
נלב"ע כ' בחשון תשנ"ב **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לתופעות לוואי כחמש שנים לאחר נטילתן. "דיה לצרה בשעתה", אמר הרופא בסבר פנים יפות וזיק שובב שהבליח בעיניו לא נעלם ממבטו הבוחן של הפציינט. יש, איפוא, לקנות מתנה לרבקה. אבל הוא לא היה מסוגל. קמצן.

ככל שהיפך במחשבתו על אודות המתנה שאולי ירכוש עבורה, נעשה בשרו חידודין חידודין, עד שהגיע לכלל החלטה כי יקנה לה מתנה שגם הוא יוכל ליהנות ממנה! "קמצן אבל חכם", טפח לעצמו על הברך בסיפוק, וקם ללקט את התמונות האהובות עליו לתוך הארגזים.

הוא נמנה על הטיפוסים שמחליטים במהירות. מעולם לא שהה בחנות לממכר חליפות יותר מחמש דקות. היה נכנס, מודד על עצמו חליפה, מוודא כי אינה משווה לו מראה מגוחך, ומשלם. משכך, כבר בבקרו של יום, הוא ידע בביטחון איזו מתנה ירכוש לרעייתו ולו.

הוא המתין על המדרכה לבעל החנות. תדיר התפלא מדוע בעלי החנויות שבעיר הולדתו, בין צ'כו לסלובקיה, היו ממתינים לקהל לקוחותיהם, ואילו היום הלקוחות ממתינים לבעלי החנויות. אך הבוקר הזה הוא חייך בנדיבות והסיר ממוחו את המחשבות הטורדניות, בעת שהעלה בדמיונו את תגובותיהם הנדהמות של ילדיו, כאשר ישמעו על המתנה. מכשיר שמיעה.

לאחר ציפייה מורטת עצבים הופיע המוכר, וזמן לא רב אחר כך החלו הצעקות.

- "**אדוני**! יש לה אוזן כמו שלך! בסדר? איזה שאלות! כמה סוגי אזניים אתה מכיר?". רטינותיו הלכו וגברו, ואלמלא הזדמן למקום גבאי בית הכנסת, איני ערב לכך שהדברים היו מתגלגלים כפי שהתגלגלו. הגבאי המנוסה הרגיע את מיודענו ותיווך בינו לבין המוכר, ששח בייאוש, כי זה לו שנים ארוכות שהוא מוכר מכשירי שמיעה, ומעולם לא "שיווק" מכשיר בלי לבדוק את האוזן שאמורה לשמש לו כמשכן, ואילו זה מתעקש, כי הוא מבקש לרכוש לרעייתו מכשיר שמיעה בלא להטריחה הנה.

- **שטיא** שכמותו, התמרמר הישיש ופכר את ידיו מעשה סוחר שעסקה הגונה עומדת להשמט הימנו. חושב הוא שיעלה בידי לגרור הנה את רבקה ולהצמיד לה משדרים. אינו מבין כי הפתעה אני חפץ לרכוש לה. לנו. היא תשמע, ואני לא אצטרך לצעוק.

סופו של דבר נמנו וגמרו כי ירכוש לה מכשיר מן הדגם הרווח בשוק, והמוכר התחייב בכתב ובעדים - הוא לא ויתר, מיודענו - להחליפו במקרה של חוסר התאמה. כך נכתב במפורש בצעטל'ה שהוצמד למכשיר. אך עדיין נותרה בעיה אחת: יש לכוון את עוצמת השמע של המכשיר לדרגה הרצוייה. אם לא יעשו כן, הסביר הגבאי בנחת, עלולה רבקה, חלילה וחס, לאבד את שרידי שמיעתה בשל צפצוצים חדים שינקבו את עור תופה. "לשם כך, המוכר יסביר לך כיצד לבדוק את כושר שמיעתה של רעייתך ולפני שתציג בפניה את המתנה, תכוון את הכפתור כיאות".

נרגש כפי שלא היה מאז החתונה של הנכד האחרון, פתח מיודענו את דלת ביתו, הביט ברבקה שעמדה במטבח וקצצה בצל, מישש בהתלהבות של ילד את מכשיר השמיעה שנח בכיסו עטוף בסלילים נוצצים, והחל במבחן השמיעה. שבעה מטר מפרידים בינו לבינה, ציין בפנקסו.

- "**רבקה**, מה הכנת לארוחת הבוקר?"

הוא עצם את עיניו בריכוז, ניסה להאזין לאוושה כלשהי. אין קול ואין עונה. אפילו לא התמרמרה שאינה שומעת אותו. כלום. שקט. "לא ידעתי", הרהר בעגמומיות, "כי היא אינה שומעת מאומה אפילו ממרחק של שבעה מטרים בודדים", ותוך כדי ששירבט X ליד הספרה 7, התייצב בפתח המטבח.

ארבעה מטר.

- "**רבקה**, מה הכנת לארוחת הבוקר?"

לבו נפל בקרבו. אין קול ואין עונה. איקס.

כעת כבר היה גם עצבני קמעא. הוא באמת רצה לדעת מה הכינה לארוחת הבוקר.

בחוסר ברירה התקדם לעבר המקרר.

אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אוייערבאך זצ"ל הוכיח ממספר סוגיות בש"ס, כי אין ניתן לקיים מצווה בדרך של "גרמא", ולפיכך, אדם הבא לקיים את ציווי התורה לכסות את הדם בעפר, עליו לעשות זאת בפועל ואין די בכיסוי הדם בדרך של גרמא. [עיי"ש הוכחתו מחולין טז/א, שם מבואר שיש לשחוט בידיים ממש - "מאורי אש" פ"ה ענף ב'].

ומה בדבר הראייה הנפלאה מסוגייתנו?

ההבדל בין מצוות כיסוי הדם למצוות שריפת עיר הנידחת: מדברי הגרש"ז אוייערבאך זצ"ל עולה, כי קיים חילוק מהותי בין מצוות כיסוי הדם לבין מצוות שריפת עיר הנידחת. שכן, כאשר התורה מצווה לכסות את הדם, יש לעשות את ציוויה בפועל ולא ב"גרמא". לעומת זאת, דרך השריפה היא להתפשט ולהתרחב, וכאשר ציוותה התורה "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה", זו היתה כוונתה, להצתה בידיים ולהמשך השריפה על ידי "גרמא", שהרי כך היא צורת השריפה. ממילא, אין להקיש משריפת עיר הנידחת למצוות אחרות אשר ניתן לקיימן על ידי מעשה. [עיי"ש לגבי מצוות "ופתחת עליהם" שנאמרה באבני החושן. וע"ע שו"ת "הר צבי" או"ח סי' קמ"ג].

דף קיא/ב עיר הנדחת מכות ב/א כיצד העדים נעשים זוממים

הדרן למסכת סנהדרין

דפיה האחרונים של מסכת סנהדרין עוסקים בדיני עיר הנידחת, היינו, עיר אשר כל הדרים בה, או רובם הדיחו עצמם מדרך ה' לעבודת אלילים, ועליהם אמרה תורה (דברים יג/טז) "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב", ולדעת הרמב"ם (הל' עבודת כוכבים פ"ד הל' ו'), אף הטף נהרגים.

כיצד ניתן להעיד על עיר הנידחת? שאלה מרתקת, שרבים עוסקים בה, קשורה לסוגיה הראשונה במסכת מכות אותה אנו מתחילים ללמוד כעת. עיקרה של השאלה היא, כי לכאורה, לעולם לא תהיה אפשרות למצוא עדים, אשר יעידו על בני עיר מסויימת כי היא עיר הנידחת! זאת, מחמת שני כללי יסוד בדיני עדות, אשר יפורטו להלן, והמונעים, לכאורה, כל אפשרות לעדות מסוג זה.

עדים זוממים, הם עדים אשר העידו דבר מה על פלוני, או על מעשה מסויים שנעשה על ידו, ולאחר מכן באו שני בני אדם והעידו כנגד העדים הראשונים "עמנו הייתם באותה שעה", ואם כן אינם אלא טופלים שקר על פלוני. עדים זוממים שנתפסו בקלקלתם נענשים בעונש זהה לזה שהיה אמור להענש בו אותו פלוני שהם העידו עליו. ומכאן, לשני הכללים.

א. כלל יסוד בהלכות עדות קובע, כי אין לקבל "עדות שאי אתה יכול להזימה". כלומר, אין לקבל עדות מפי אלו, אשר מסיבות כל שהם, לא ניתן יהיה להזימם ולהענישם אם יתברר כי עדים זוממים המה. **ב. כלל יסוד בהלכות עדים זוממים** קובע, כי אין להשית עונש על **בנו** של העד הזומם בעקבות עדותו של אביו.

מצירופם של שני כללים אלו נראה, לכאורה, כי לא ניתן להעיד על עיר מסויימת כי עיר הנידחת היא. שכן, מאחר שגם בניהם של אנשי עיר הנידחת נהרגים עם אבותיהם, הרי שזו "עדות שאי אתה יכול להזימה", משום שאם יתברר שהעדים הם זוממים, לא ניתן יהיה להעניש אותם בעונש זהה לזה שהם ביקשו להטיל על אנשי עיר הנידחת, שהרי את בניהם של העדים הזוממים אין מענישים, ואילו העדים הזוממים ביקשו להטיל מיתה הן על האבות והן על הבנים!

בשאלה עצומה זו מתחבטים אחרונים רבים, בהם ה"חתם סופר" (שו"ת חו"מ סי' כ"ד), גליוני הש"ס (מכות ב/א) ועוד. הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, תירץ קושיה זו באופן למדני, אשר מבהיר נושא זה ומפשטו ("קהילות יעקב" מכות סי' ב').

נניח לרגע לקושיה שאנו עוסקים בה ונעבור למקרה חדש. שני בני אדם העידו, כי ראובן ושמעון עבדו עבודה זרה, ולאחר מכן הוזמו עדים אלו. במהלך הדיון התברר, כי ראובן הוא אביו של שמעון. האם בעקבות כך לא ניתן להעניש את העדים הזוממים בטענה, כי עדים אלו ביקשו להמית אב ובנו, ואילו את בנו של העד הזומם אין הורגים? ברור שאין לקשריהם המשפחתיים של ראובן ושמעון כל זיקה לעדות שטפלו עליהם העדים הזוממים, משום שהם העידו על כל אחד מהם בנפרד כי הוא חייב מיתה.

מעתה, מבאר הסטייפלער זצ"ל, גם עדות על אנשי עיר הנידחת, אינה עדות כוללנית על האבות, אשר בעטיה גם הבנים נגררים למיתה. אלא, המעיד על עיר הנידחת הרי הוא כמעיד, כי פלוני עבד עבודה זרה ובגין כך יש להמיתו, ובנפרד מעדות זו הוא גם מעיד כי פלוני הוא **בנו** של עובד עבודה זרה וגם דינו למיתה. כלומר, חיוב המיתה של הבן אינו נכלל בעונש שמוטל על האב, אלא גם בנו של עובד האלילים **חייב מיתה בפני עצמו**.

ברור, איפוא, כי שוב אין כל עילה להמית גם את בניהם של העדים הזוממים, שהרי גם הם לא ביקשו להמית את האב ואת בנו יחדיו, אלא הם העידו על כל אחד מהם בנפרד. [עיי"ש שביאר בארוכה, כי רק עדות על בן גרושה ובן חלוצה נחשבת כעדות על הבנים, משום שבכוחה לפסול את כל הדורות הבאים, גם את אלו שעדיין לא נולדו! ועיי"ש מה שהקשה על דבריו מדברי הרמב"ן והריטב"א. ועיי' בהגהות על ה"מנחת חינוך" מצווה תס"ד אות ל"ב].

דף ב/א כיצד העדים נעשים זוממין

עדים זוממים נענשים ללא התראה

בימים אלו אנו עוסקים בסוגיית "עדים זוממים" אשר העידו דבר מה על פלוני, ולאחר מכן באו שני בני אדם אחרים וטענו כנגד העדים הראשונים "עמנו הייתם" ולא יכולתם לראות את הדבר

שאתם מעידים עליו וממילא שקר העדתם. על העדים הזוממים מוטל עונש זהה לזה שהיה אמור לקבל האדם שהם העידו עליו.

בתחילת לימוד מסכת מכות, מן הראוי להביא את ביאורו של הגאון רבי שמעון שקופ זצ"ל על דין זה של "עדים זוממים".

עדים זוממים נענשים ללא התראה: כידוע, אין אדם נענש בבית דין אלא אם כן התרו בו לפני עשיית האיסור כי הוא עומד לעבור על דבר מן התורה ולהענש בהתאם. אולם, עדים זוממים, אף שלא הותרו קודם לעדותם, שהרי איש לא ידע כי הם עומדים לשקר - נענשים (כתובות לג/א). זאת, מבארת הגמרא (שם), משום שהם עצמם ביקשו להטיל עונש על אדם שמעולם לא התרו בו. הרמב"ם (הל' עדות פ"כ הל' ד) **מוסיף ומחדש**, כי מטילים עונש אף על עדים זוממים **שוגגים**, שלא ידעו כלל ועיקר על פרשת "עדים זוממים" שבתורה.

שתי סיבות להתראה: יש שתי סיבות לכך שאין מענישים אדם אלא אם כן התרו בו: **א.** שלא ייחשב **לשוגג** אשר אינו יודע כי הוא עובר על **איסור** (לקמן ו/ב). **ב.** מלבד זאת, שיידע, כי במעשיו הוא חורץ על עצמו גזר דין מוות, או עונש אחר המוטל עליו (סנהדרין מא/א ורמב"ם הל' סנהדרין פ' י"ב הל' ב'. עיי"ש שצריך לקבל על עצמו במפורש דין מיתה). לכאורה, הסבר הגמרא שאין צורך להתרות בעדים זוממים, משום שגם הם ביקשו להטיל עונש על אדם חף מפשע, מתייחס לכך שניתן להעניש את העדים למרות שלא ידעו כי יוטל עליהם עונש מיתה. אך מניין למד הרמב"ם כי גם אין צורך לוודא שהעדים הזוממים הם מזידים ואינם שוגגים? (עיי' ראב"ד שם).

עדים זוממים נענשים בגין אכזריותם: מבאר הגר"ש שקופ זצ"ל, כי הרמב"ם סבר, שעדים זוממים אינם נענשים על **מעשה העבירה** שעשו, אלא על רשעתם, "על מה **שהרשיעו נגד מדות האנושיות**, **אף אם לא ידעו מדין חומר האיסור** שאסרה תורה אבל כיון שידעו שעל ידי הגדתם יתחייב הנידון שלא כדין... זוהי עיקר רשעתם..." (חידושי רבי שמעון יהודה הכהן, כתובות סי' ל"ט. ועיי' "קצות החושן" סי' כ"ח ס"ק ח', ועיי' בספר המפתח ביאורים אחרים לדברי הרמב"ם).

דף ג/ב הפותח בית הצואר בשבת חייב

פתיחת פקק של בקבוק חדש בשבת קודש

בעשרות השנים האחרונות, דנים פוסקי ההלכה אם מותר או אסור לפתוח בקבוק חדש בשבת, וסוגייתנו משמשת כציר מרכזי לנידון הלכתי סבוך זה.

מלאכת "מכה בפטיש": אחת מל"ט אבות מלאכה האסורים בשבת קודש על פי ציווי התורה, היא מלאכת "מכה בפטיש" (שבת עה/ב). היינו, אין לסיים בשבת את יצירתו של חפץ כל שהוא, יהא קטן ככל שיהא.

האם פקק סגור נחשב "כלי"? בבואנו לדון בדבר פתיחת בקבוק חדש בשבת, יש, איפוא, להגדיר את מעמדו ההלכתי של הפקק טרם פתיחתו ושחרור מסגרת הבטחון המחוברת אליו. היינו, יש לקבוע אם הוא נחשב ככלי ראוי לשימוש, ואזי מותר להסירו מן הבקבוק החדש בשבת, או שמא אין הוא אלא חפץ שאינו ראוי לשימוש, ולפיכך, גם אינו נחשב ככלי, וממילא המסיר את הפקק מן הבקבוק מכשיר אותו על ידי כך לשימוש, ובזאת הביא את הפקק לידי גמר מלאכתו, ועבר על איסור של "מכה בפטיש".

מהו ייעודו של הפקק? כדי לקבוע זאת, עלינו לברר מהו ייעודו של כל פקק, או אז נדע, אם פקק סגור ממלא את ייעודו. ובכן, בשאלה רגישה זו נחלקו הדעות. יש הסוברים, כי תפקידו של הפקק הוא לכסות את פי הבקבוק. ממילא, עוד טרם הסרת המסגרת סביבו הוא נחשב ככלי, ואין כל מניעה להסיר את הפקק מן הבקבוק בשבת, משום שהעושה כן לא יצר מאומה, הפקק היה כלי גם קודם לכן (הגרי"י פישר זצ"ל "אבן ישראל" ח"ב סוף הל' שחיטה פ' י"ד, הגרא"י ולדנברג זצ"ל "ציץ אליעזר" חלק י"ד סי' מ"ה).

לעומת זאת, לדעת פוסקים אחרים ייעודו העיקרי של הפקק הוא לשמש **לסגירת** בקבוקי שתיה **ולפתיחתם** ביעילות ולא רק ככיסוי לבקבוק בלבד. לדבריהם, כל עוד הפקק נעול במסגרת הבטחון, אין הוא נחשב לכלי, והמסירו מן הבקבוק יצר כלי בשבת, וממילא הדבר אסור (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' צ"א אות י"ב, ח"ב סי' י"א, ו"שולחן שלמה" ח"ב סי' שי"ד ס"ק ט' ופוסקים נוספים).

אלא, שהדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, ובשורות הבאות נגלה, כי לאור דברי ראשונים אחדים בפירוש סוגייתנו, יש הבדל מהותי בין פקק מתכת לפקק פלסטיק.

סוגייתנו מביאה שני מעשים זהים, לכאורה, שדינם שונה, תוך שהיא מבארת את ההבדל ביניהם. הלכה אחת קובעת, כי "הפותח בית הצואר בשבת חייב". היינו, אדם שנטל לידיו בגד שעדיין לא יצרו בו פתח להכנסת הראש, וייצר את הפתח בשבת - חייב (רש"י ד"ה "זה", ועיי' ריטב"א שהוא משום "מכה בפטיש" ועיי' ב"ביאור הלכה" סי' ש"מ). הלכה נוספת קובעת, שרשאי אדם לפתוח מגופה - מכסה - של חבית בשבת, אף שהמכסה מחובר לחבית בטיט. ההבדל בין שתי הלכות אלו מנוסח בגמרא בקצרה - "זה חיבור וזה אינו חיבור". כלומר, הבגד מעולם לא היה פתוח, ויוצר הפתח מסיים בעשייה זו את יצירת הכלי, ולפיכך הדבר אסור. לעומת זאת, ייצורו של מכסה החבית הושלם זה מכבר, אלא שהוא הודבק על פי החבית כדי לשמור את היין. מעתה, המסיר את המכסה לא יצר מאומה, משום שהמכסה נוצר כבר לפני כן (רש"י שם).

ההבדל בין פקק פלסטיק לפקק מתכת: כאשר נחקור מעט אודות תהליכי הייצור של פקק הפלסטיק ופקק המתכת נגלה, כי תהליך ייצורו של פקק המתכת מתהווה על הבקבוק עצמו, בעזרת מכונה הדוחסת טבלת מתכת על הבקבוק. לעומת זאת, ייצורו של פקק הפלסטיק מושלם טרם הצמדתו לבקבוק, ורק לאחר מילוי הבקבוקים במשקה סוגרים אותו בפקק הפלסטיק ויוצרים את מסגרת הבטחון.

מטר ותשעים סנטימטר.
- "**רבקה**, מה הכנת לארוחת הבוקר?". המילים נהדפו מפיו בזעם אפוף בחרון, והיא המשיכה לקצוץ בצל.
איקס.
רבקה חרשת לחלוטין. מכשיר לא יעזור, אולי רמקול. עד שכבר קנה לה מתנה, לא יזכה ליהנות ממנה.
בצעד של ייאוש הוא נעמד ליד הכיור, ניסיון אחרון.
25 סנטימטר.
- "**רבקה**, מה הכנת לארוחת הבוקר?" המילים יצאו מפיו יבשות, ללא נשמה. התאבון סר ממנו והלאה.
אך סיים את שאלתו, תלתה בו רבקה מבט לאה: "יקירי. אני מצטערת. אין מנוס. אתה זקוק למכשיר שמיעה. זו הפעם הרביעית שאני עונה לך - הכנתי חביתת ביצים וסלט טונה"...
המתנה שבכיסו מצאה את מקומה חיש מהר באפרכסתו.
היתה זו מתנה אמיתית עבור רבקה.

☆ ☆ ☆

אחד מאדמו"רי בני ברק, סיפר מעשה זה בהרצאה, כדי להמחיש את חובתו של האדם לפשפש בקרביו בטרם יתלה את הקולר באחרים.
הדברים אקטואליים לכל מרבדי החיים. עיתים יהודי דוחה מלפניו מעשה מצווה, תוך הצגת נימוקים משכנעים כי אין ראוי לעשותה בשלב זו, או משום שאינו מסוגל לעמוד בקשיים הרבים שעלולים להתרגש עליו בגין ביצועה. לא פעם כאשר יפשפש האדם בקרביו, יגלה כי הקשיים אינם אמיתיים ואין הם משמשים לו אלא כתירוץ בלבד. או אז, ייקל עליו לזרז את עצמו לדבר מצווה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק.
פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ה/ב שנאמר נפש בנפש

נפש בנפש

בעדים זוממים כתבה התורה, שממיתים אותם "נפש בנפש", ואילו בשאר מקומות כתבה התורה "נפש **תחת** נפש".
זאת, משום שהמילה "תחת" משמשת כביטוי לתחליף לדבר מה, וכגון, (בראשית ד/כה) "שת לי אלקים זרע אחר **תחת** הבל", היינו, במקום הבל. לכן, כאשר הורגים את הרוצח, אזי, הריגתו היא חלף רציחתו את הזולת.
אולם, עדים זוממים אינם נהרגים, אלא כאשר הנידון לא הומת. אין כאן, איפוא, כל חליפין. לפיכך, אמרה תורה "נפש בנפש" ולא "נפש תחת נפש" ("קול אומר קרא").

לעילוי נשמת
מרת **מרים ג'ונס** ע"ה
ב"ר אברהם יצחק ז"ל נלב"ע ט"ז בחשון תשל"ה
תנצב"ה
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **מאיר וסרצוג** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ' בחשון תשל"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מעתה, פתיחת פקק פלסטיק אינה יוצרת מאומה. הפקק יכול היה לשמש לייעודו - סגירת בקבוק ופתיחתו - מייד לאחר ייצורו, עוד בטרם השתמשו בו במפעל לייצור הבקבוקים. לעומת זאת, הסרת פקק המתכת יוצרת כלי חדש, משום שמעולם לא היה פקק זה במצב, שניתן היה להשתמש בו לפתיחת בקבוקים ולסגירתם.

[טרם נמשיך לשלב הבא, נסכם בקצרה את השלבים הקודמים. **א.** יש הסוברים, כי ייעודו של הפקק הוא לחתום את הבקבוק. לדעתם, אין איסור להסיר בשבת את הפקק מן הבקבוק, משום שבכך לא נוצר כלי חדש, כי הפקק היה כלי כבר מעת ששימש כחותם. **ב.** יש הסוברים, כי פקק שלא ניתן להשתמש בו בחופשיות אינו כלי, זאת, בתנאי, שמעולם לא ניתן היה להשתמש בו כפקק. לפיכך, בשבת אסור להסיר פקק מתכת מן הבקבוק, אך מותר לעשת כן אם הפקק עשוי פלסטיק, כי הוא כבר הושלם טרם שהפך לחותם].

ברם, בכך לא תם דיון מעניין זה. יש מן הראשונים (ר"ת, מובא ברמב"ן ובריטב"א בסוגייתנו, והרמב"ם בפירושו לתלמוד כתב יד למסכת שבת, הובא במעשה רוקח בפתח ספרו מתוך פירוש למסכת שבת להרב פרחיה ב"ר ניסים בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם), המבארים את ההבדל בין בגד למגופה של חבית באופן שונה לחלוטין, ובעקבות כך גם נהפכות על פיהן המסקנות אליהן הגענו לעיל.

לדעתם, הבגד עליו מדובר בגמרתנו, הוא בגד שכבר נוצר בו הפתח להכנסת הראש, אלא שתפרוהו לפני כיבוסו. כעת, הצורך להסביר את ההבדל בין פתיחת בית צוואר זה, לפתיחת מגופה של חבית הוא חיוני ביותר. לדעתם, ההבדל ביניהם נובע **מסוג החיבור** בו השתמשו כדי לסתום את הפתח של הבגד ואת מכסה החבית. את הפתח של הבגד תפרו בבד. הבגד עשוי בד, וכמו כן התפירה היא בבד, הרי לך בד חדש, שכאילו מעולם לא נקרע! אולם, החבית עשוייה חרס, או עץ, ואילו החיבור בינה לבין המכסה נעשה על ידי טיט. חיבור מסוג זה אינו מטשטש את ייחודיותו של המכסה, ולפיכך, מותר להסירו בשבת.

התבוננות קלה תעלה, כי לפי שיטה זו אסור להסיר כל פקק בשבת, אף פקק העשוי פלסטיק, משום שמסגרת הבטחון של פקק הפלסטיק עשוייה אף היא פלסטיק, והרי הוא כבגד שפתחו נתפר! ("נחל זרד" קונטרס פקקים ועיי' "מנחת שלמה" שדחה ראיה זו).

איסור "מחתך": לא נגענו במאמר זה כי אם בקצהו של נידון הלכתי מרתק זה. כדי לסבר את האוזן עד כמה יש לברר נושא זה לאשורו לפני ההכרעה נציין, כי לדעת הגאון רבי יוסף שלום אליישיב זצ"ל, בשבת, אין להסיר כל פקק חדש מן הבקבוק משום איסור שונה לחלוטין - "מחתך" (עיי' שבת עד/ב רש"י ד"ה "והמורטו"). בדעה זו נוקטים גם פוסקים נוספים.

לעילוי נשמת האשה הצדיקה בעלת החסד

מרת **רחל** בת יעקב ז"ל נלב"ע כ' אייר תשע"ע

ולעילוי נשמת הר"ר **שמואל פישל** ז"ל בן צבי שיבדלחט"א נלב"ע ד' אב תשע"ז **תנצב"ה**

הונצחו ע"י **צבי הרטמן** שיחי' וילדיו **תמר ואייל** שיחיו - חיפה

נר ה' נשמת אדם

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' וגמן 1 (מול חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני-ברק | טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020 | דוא"ל: E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות משה טרייטל טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות: 1-700-500-151

לע"נ מרת **רבקה** ב"ר מנחם אריה **הירש** ע"ה נלב"ע כ"ד סיון תש"ס **תנצב"ה**

כריכה וקיפול: "עיטופית" 03-5783845 | הפצה: **אשדיר בע"מ** 052-2000095